

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 355.134.2:929 Primožic, H.
94(100) "1939/1945"

Prejeto: 27. 9. 2020

Pavel Car

dr., Topniška 33c, SI-1000 Ljubljana

E-pošta: pavel.car@s5.net

Iz tržiških korenin

Drobci o nemškem tankovskem asu Hugu Primožicu (1914–1996)

IZVLEČEK

Nemški tankovski as slovenskih korenin Hugo Primožic (1914–1996) v vojaškem zgodovinoписju ni neznana oseba. O njem je bilo prelitega precej črnila v zgodovinoписju mnogih narodov, le v slovenskem prostoru nekoliko manj. Pričujoči prispevek želi osvetliti vojaško pot nemškega vojaka, odlikovanega z najvišjimi odlikovanji za hrabrost, čigar oče je prihajal iz Tržiča.

KLJUČNE BESEDE

Tržič, Hugo Primožic, druga svetovna vojna, odlikovanja.

ABSTRACT

WITH ROOTS FROM TRŽIČ

FRAGMENTS ABOUT THE GERMAN TANK ACE HUGO PRIMOŽIC (1914–1996)

The German tank ace of Slovenian descent, Hugo Primožic (1914–1996), is not unknown to military historiography. Plenty has been written about him in the historiographies of many nations and somewhat less in the Slovenian milieu. The article at hand therefore seeks to illuminate the military path of a German soldier, awarded with the highest decorations for bravery, whose father came from Tržič.

KEY WORDS

Tržič, Hugo Primožic, Second World War, decorations

Uvod

Mnogi Slovenci so se med stoletji bojevali v najrazličnejših armadah širom sveta, od naših krajev pa vse do Mehike in Kitajske. Prenekateri med njimi je s svojim junaštvom ali spretnostjo posegel po vencu slave; nekateri so bili z njim počaščeni, še več pa je takih, katerih slavná dejanja niso bila opažena; o njih nam zgodovina ne pripoveduje, zaradi česar so utonili v pozabo.

Podčastnik Hugo Primožič, nosilec viteškega križca s hrastovim listjem (zasebna zbirka).

Hugo Primožič v zgodovinopisju ni neznana oseba. O njem je bilo prelitega precej črnila v zgodovinopisju mnogih narodov, le v slovenskem prostoru nekoliko manj.¹ Primožičev oče je bil Slovenec, doma iz Tržiča, ki se je že pred prvo vojno s trebuchom za kruhom podal v Nemčijo, kjer pa svojega priimka ni v celoti ponemčil, le strešic na »ž« in »č« ni več uporabljal, saj jih nemška abeceda ne pozna; mati pa je bila Nemka. Pričujoči prispevek tako želi vsaj na kratko nekoliko osvetliti vojaško pot nemškega vojaka, ki je bil odlikovan z najvišjimi odlikovanji za hrabrost in je v celotni nemški armadi kot podčastnik prvi dobil hrastove liste in meče k viteškemu križcu železnega križa. Del njegovih korenin je izhajal prav iz Tržiča,

kar so posebej naglašali nemški časopisi v času med vojno. Po vojni pa je vse do danes to nekako prekril prah pozabe in se teh povezav podrobneje sploh še ni raziskovalo ne doma ne na tujem.

Družina Primožič in tržiške korenine

Hubert Georg »Hugo« Primožič se je rodil leta 1914 v Württembergu v Nemčiji. O njegovih starih je na spletnih straneh mogoče pogosto zaslediti podatek, da je bila mati Nemka, oče pa Slovenec.² V slovenskem časopisju iz časa druge svetovne vojne o očetu izvemo, da je bil doma iz Tržiča, od koder se je po končani vojaščini odpravil v svet in se naselil na Nemškem. Tam si je očitno pridobil domovinsko pravico in se kot nemški vojak ob izbruhu prve svetovne vojne znašel na bojnih poljanah, kjer je leta 1918 tudi padel.³ Na spletnih straneh, posvečenih padlim nemškimi vojakom v času prve svetovne vojne, je mogoče o njem zaslediti še več; navedli so namreč podatke, da je Janez (Johann) Primožič, rojen 28. decembra 1882, rezident Backnanga, padel 13. aprila 1918 pri Boulogne-la-Grasse na zahodni fronti.⁴

Najverjetneje je to dejansko bil oče Huga Primožiča, ki je izviral iz Tržiča.⁵ Navedene rojstne podatke o padlem Janezu Primožiču je bilo namreč mogoče preveriti in potrditi prav v tržiških matičnih knjigah! V tržiški krstni matici tako beremo, da je bil 28. decembra 1882 na naslovu Tržič 50 v družini dninarja Matije Primožiča in Marije, roj. Meglič, zares rojen Janez Primožič, ki so ga še istega dne krstili v farni cerkvi.⁶ Oče Matija je bil rojen 23. februarja 1854 v Lomu 33, očetu Janezu Primožiču in materi Ivani, roj. Slapar. Matija je pozneje živel v Dolini 59 in se je 31. maja 1880 poročil z Marijo Meglič ter se preselil na nevestin dom v Tržič.⁷ Iz statusa je mogoče razbrati, da se je Matiji in Mariji že leto pred poroko, natančneje 3. oktobra 1879, rodila hčerka Frančiška, pri kateri so po poroki potem izvedli tudi pozakonitev.⁸ Dne 28. decembra 1882 pa se je, kakor že omenjeno, rodil deček Janez. Toda mlado družino je že kmalu doletela bridka preizkušnja, saj je že 2. novembra 1888 za vročico umrla komaj 31-letna soproga

² Prim. Primožič: https://military.wikia.org/wiki/Hugo_Primozic (16. 9. 2020).

³ *Karawanken Bote*, 26. 6. 1943, str. 5, »Eichenlaubträger Primožič na Gorenjskem«.

⁴ Gefallenendenkmäler: http://www.denkmalprojekt.org/2012/backnang_rems-murr-kreis_wk1_bawue.html (22. 9. 2020).

⁵ To na svoj način potrjuje tudi prispevek v koroškem časopisju iz časa druge svetovne vojne. Prim. *Kärntner Volkszeitung*, 26. 6. 1943, str. 3, »Eichenlaubträger Leutnant Hugo Primožič /.../«.

⁶ NŠAL, ZA Tržič, Matične knjige, RMK 1867–1888, str. 184, zap. št. 112.

⁷ NŠAL, ZA Tržič, Matične knjige, PMK 1870–1907, str. 46, zap. št. 9.

⁸ Za podatke se iskreno zahvaljujem namestniku vodje NŠAL, mag. Tonetu Krampaču.

¹ Primožiča, na primer, v treh stavkih omenja *Gorenjski glas* (27. 11. 2019) v članku »Slovenci v tuji vojski«, ki govori o razstavi *Po sili vojak II: »Hugo Primožič je bil kot podoficir odlikovan z enim najvišjih nemških odlikovanj – viteškim križcem s hrastovimi listi. S svojo posadko protiklepnega topa je uničil več deset sovjetskih tankov. Njegov oče je bil iz Tržiča in Huga so leta 1943 pripeljali na obisk v Tržič kot vzor nemškega bojevnika. Bil je celo na naslovnici nemške revije Signal.«*

gozdarskega delavca Matije, Marija Primožič.⁹ Mali Janez Primožič je tako ostal brez matere.

Življenjska pot Janeza Primožiča

Mladi Janez je osnovno šolo obiskoval v Tržiču, nato pa se je izučil za strojarja in se zaposlil v usnjarni Karla B. Mallyja. Usnjarstvo je bilo v Tržiču razvito že v Valvasorjevih časih, saj ta v svoji *Slavi vojvodine Kranjske* omenja tržiško usnje in poudarja njegovo kakovost. Usnjarna Karla B. Mallyja, ki je predelovala predvsem ovčje kože, je bila ena najbolj znanih usnjarn tistega časa. V letih 1903/1904 je Mally zgradil novo, moderno tovarno s kar 60 bazeni za strojenje, z vreteni na avtomatični pogon motovila za čresleno predstrojenje.¹⁰ Usnjarna je zaposlovala več kot 80 delavcev.

Janez Primožič je bil kot enaindvajsetletnik vpoklican na služenje vojaškega roka v cesarskih oboroženih silah. Vojni zakon iz leta 1889 je določal triletno aktivno vojaško službo,¹¹ kar bi pomenilo, da je Primožič s služenjem vojaškega roka končal leta 1906. Že leto pozneje se je preselil v Nemčijo v Backnang (kakšnih 20 kilometrov severovzhodno od Stuttgarta) v deželo Württemberg, kjer je bilo usnjarstvo prav tako razvito. Leta 1909 se je za kratek čas vrnil v Tržič, saj se je moral še kot obveznik avstro-ogrske armade udeležiti vaj v okolici Ljubelja. Očitno je pozneje, kot že omenjeno, prevzel nemško državljanstvo, saj se je v prvi svetovni vojni boril kot vojak nemške armade in aprila 1918 padel na zahodni fronti.

Hugova predvojna pot

Tržičan Janez Primožič se je kmalu po prihodu v Nemčijo poročil s tamkajšnjo domačinko Elise Winkler, rojeno leta 1877.¹² Mali Hugo, ki je bil četrti od petih otrok, se jima je rodil malo pred izbruhom vojne, 16. februarja 1914 v Backnangu. Tam je tudi obiskoval osnovno šolo, pozneje pa se je izučil za ključavničarja.¹³ Maja 1934 je kot dvajsetletni mladenič prostovoljno stopil v nemške oborožene sile. Najprej je služil pri lahki artileriji, kjer je bil topovski vodja (*Geschützführer*) in uvrščen v 9. baterijo 5. artilerijskega polka (9. *Batterie / Artillerie-Regiment 5*) v Ulmu.¹⁴ Hkrati je kot orožarski mojster (*Waffenmeister*)

skrbel za tehnično plat orožja njegovega oddelka. 9. baterija je bila oborožena s standardnimi lahкими havbicami leFH 18 5 (*leichte Feldhaubitze*) kalibra 10,5 centimetra. 5. artilerijski polk je imel v tistem času še konjske vprege, saj je bila nemška vojska še daleč od poznejše prislovične motorizacije. 1. aprila 1935 je bil Hugo Primožič povišan v desetnika.¹⁵

Že nekaj mesecev pozneje, 1. oktobra 1934, je bil mladi Hugo Primožič prestavljen v štab III. divizion (enota iz dveh do štirih baterij, ki bi v pehoti ustrezala bataljonu), in natanko leto pozneje, 1. oktobra 1935, še v novoustanovljeni 25. artilerijski polk (*Artillerie-Regiment 25*) v Ludwigsburg, in sicer prav tako v štab III. divizion. Po dobrem letu so ga ponovno povišali in premestili. Napredoval je v nadesetnika (oba čina, desetnik in nadesetnik, sta pravzaprav spadala k moštvo), 8. oktobra 1936 pa so ga premestili v ravnokar ustanovljeni 51. artilerijski polk v Fuldi. Pogoste premestitve niso nič nenavadnega, saj je v tistih letih nemška vojska ustanavljala nove enote kot po tekočem traku, pri čemer so jedro nove enote tvorili že izšolani in izkušeni kadri, ki so jih nabrali v že obstoječih enotah. Tu je bil Primožič uvrščen v 2. (težko) baterijo, opremljeno s težkimi havbicami sFH 18 (*schwere Feldhaubitze 18*) kalibra 15 centimetrov. Vendar so tudi te še vedno vlekli konji. Tu je Primožič spet zasedel svoje »staro« mesto topovskega vodje.

Primožič je v 51. artilerijskem polku ostal kar tri leta. Dne 1. oktobra 1937 je bil povišan v podoficirja (*Unteroffizier*); čin *Unteroffizier*, v dobesednem prevodu podčastnik, bi ustrezal našemu činu vodnika.¹⁶

Hugo Primožič si je s soprogo Trudel že pred vojno ustvaril družino, v kateri so se jima rodili trije otroci.¹⁷ Dosedanje raziskave so pokazale, da so bili to sin Rolf ter hčerki Ute (1942–2018) in Dorit.¹⁸

Ob začetku druge svetovne vojne

27. avgusta 1939, le nekaj dni pred izbruhom druge svetovne vojne, je bil vodnik Hugo Primožič spet premeščen, tokrat v novoustanovljeni 152. artilerijski polk (ustanovljen prav na ta dan) v Frankfurt na Majni. Primožič je bil uvrščen v II. divizion. Ta polk se pohoda na Poljsko ni udeležil. Primožič je bil 5. februarja 1940 premeščen v artilerijsko šolo v Jüteborgu, kjer je sodeloval v izvajanju tečajev za artilerijske oficirske pripravnike. Tu je bil 5. aprila 1940 povišan, preskočil je en čin in postal *Wachtmeister*, štabni vodnik. Že po treh mesecih je bil ponovno prestavljen

⁹ NŠAL, ŽA Tržič, Matične knjige, MMK 1875–1893, str. 125, zap. št. 87.

¹⁰ Mohorič, *Zgodovina*, str. 298.

¹¹ Prim. Zakon od 11. aprila 1889, s katerim se vjaja [sic!] nov vojni zakon: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rsl&datum=18890304&seite=00000093> (22. 9. 2020).

¹² *Kärntner Volkszeitung*, 26. 6. 1943, str. 3, »Eichenlaubträger Leutnant Hugo Primožič /.../«

¹³ Prav tam.

¹⁴ Primožič, Hubert Georg »Hugo«: <https://www.tracesofwar.com/persons/30190/Primožič-Hubert-Georg-Hugo.htm> (16. 9. 2020).

¹⁵ Primožič, Hubert Georg »Hugo«: <https://www.tracesofwar.com/persons/30190/Primožič-Hubert-Georg-Hugo.htm> (16. 9. 2020).

¹⁶ Prav tam.

¹⁷ Prim. *Das Kleine Blatt*, 27. 6. 1944, str. 4, »Eichenlaubträger Primožič – Vater von Drillingen«.

¹⁸ Traueranzeigen: <https://www.trauer36.de/traueranzeige/ute-pooth> (19. 9. 2020).

(4. maja 1940, le nekaj dni pred napadom na Francijo), tokrat v 309. nadomestni divizion težke baterije (*schwere Artillerie-Ersatz-Abteilung 309*), ki pa ga je zapustil po dobrih desetih dnevih in se 16. maja 1940 vrnil v svoj stari 152. artilerijski polk, kjer se je kot topovski vodja udeležil pohoda na Francijo. Vendar si tam kakšnih posebnih lovorik ni spletel.

Za Primozicevo kariero je bil usoden trenutek, ko se je javil in bil sprejet k novi vrsti artilerijskega orožja, samohodnim oziroma jurišnim topovom; 6. maja 1941 se je priključil 1. bateriji 204. oddelka jurišnih topov (*Sturmgeschütz-Abteilung 204*) v Jüteborgu.¹⁹

Primozic in novo artilerijsko orožje

Novo nemško artilerijsko orožje, jurišni oziroma samohodni top (*Sturmgeschütz*, okrajšano v StuG), je bila vrsta oklepnih vozil, ki so jih med drugo svetovno vojno uporabljale tudi nemške oklepne formacije. Sestavljala sta jih dva modela, StuG III in StuG IV.²⁰ Pogostejši od obeh, StuG III, je bil zgrajen na podvozju preverjenega tanka Panzer III. StuG III je bil sprva imenovan »StuG«, vendar je bil s pojavom StuG IV preimenovan v »StuG III«, da bi lahko ločili med njima. Sprva so bili namenjeni kot oklepni samohodni topovi, ki naj bi zagotavljali tesno ognjeno podporo pehoti za uničenje bunkerjev in drugih utrjenih položajev. Vendar je njegov drugotni namen, namreč kot protitankovsko orožje oziroma »lovec na tanke«, med vojno postal vse pomembnejši.

Po invaziji na Sovjetsko zvezo leta 1941 se je pokazalo, da sta nemška tanka Panzer II in Panzer III veliko preslabotna, da bi se postavila v bran novim sovjetskim tankom, famoznim T-34, ki so imeli veliko močnejši top kot tudi debelejši oklep, ki ga standardni nemški protitankovski top Pak 36 kalibra (zgolj) 37 milimetrov nikakor ni mogel prebiti. Zato je nemška orožarska industrija razvila novi, veliko močnejši protitankovski top Pak 40 kalibra 75 milimetrov, ki so ga vgradili v tanke Panzer III in pozneje v Panzer IV. Izkazalo se je, da imajo tudi jurišni topovi v svoji notranjosti dovolj prostora za upravljanje z novim, večjim 75-milimetrskim topom. Zato so ga nemški inženirji vgradili še sem. Novo vozilo se je izkazalo kot učinkovit uničevalec tankov. Ne samo da je bil njegov top dovolj močan, da je lahko uničil nove sovjetske tanke, ampak je bilo tudi podvozje tanka Panzer III zelo mobilno in zanesljivo. Nizko silhueto jurišnih topov StuG je bilo na bojiščih teže opaziti, pa tudi stika med trupom tanka in kupolo, eno od najšibkejših točk, zdaj ni bilo več, saj jurišni top sploh ni imel kupole. Na nasprotnika je bilo treba

Jurišni top StuG III. Nizko oklepno vozilo brez kupole; na desno strani je videti poveljnika, ki ima pred seboj skarjasti daljnogled, s katerim je opazoval bojišče (www.worldwarphotos.info/gallery/germany/tanks-2-3/stug_iii).

nameriti s celim vozilom, saj se je topovska cev premikala sem in tja le za nekaj stopinj.

StuG III je med drugo svetovno vojno postal najbolj proizvajano nemško oklepno bojno vozilo, saj so izdelali okoli 10 tisoč primerkov.

Presenetljivo pa samohodni oziroma jurišni topovi niso spadali pod tankovske enote, ampak so bili del artilerije, nedvomno njen elitni del. Da bi se ta prestiž še posebej poudaril, so posadke jurišnih topov nosile tudi posebno uniformo. Ta je posnemala kroj uniform tankovskih posadk; te so imele jakne »na preklop«, kjer je desna pola prekrivala levo stran prsi in se zapenjala na levi strani, ter široke hlače, zožene v gležnjih. Jakne niso imele pokončnega, tesnega ovratnika kot pri pehoti in ostalih rodovih, ampak se je pod odprtim ovratnikom nosila srajca, pogosto s kravato. Uniforme so bile črne barve, da se ne bi poznali madeži od olja in bencina. Na ovratnikih so tankisti nosili srebrne mrtvaške lobanje, znak, ki so ga nekdanj na kapah nosili nemški huzarji. Barva orožja (vsak rod vojske je imel svojo »barvo orožja«, s katero so bile obrobene kape kot tudi čini na ramenih) pri tankistih je bila rožnata. Tankiste, v prvih letih vojne glavni akterji »bliskovite vojne« (*Blitzkriega*), so imeli za elito nemške kopenske vojske. Tudi uniforme posadk jurišnih topov so imele enak kroj jaken in hlač kot tankisti, le da so bile te zelene barve, pod njo pa so nosili črne srajce. Manjkale so tudi mrtvaške glave na ovratnikih, tu so ostale običajne oznake, »lice«, ki so jih nosili ostali rodovi. Barva orožja pri topničarjih je bila rdeča.

Primozicev železni križec

Tako se je podoficir Hugo Primozic znašel v novem, elitnem orožju nemške vojske. Ko je končal usposabljanje, so ga 9. junija 1942 kot poveljnika voda v 2. bateriji 667. oddelka jurišnih topov (*Sturm-*

¹⁹ Primozic, Hubert Georg »Hugo«: <https://www.tracesofwar.com/persons/30190/Primozic-Hubert-Georg-Hugo.htm> (16. 9. 2020).

²⁰ Obstajali so še drugi modeli jurišnih topov, kot so StuH 42, StuIG in še nekateri drugi, vendar so bili ti manj številni in manj pomembni.

geschütz-Abteilung 667) poslali na vzhodno fronto. Tam je v pičlega pol leta »napravljal kariero« in se dokopal do najvišjih nemških odlikovanj.

Primožicev divizion pod poveljstvom stotnika (*Hauptmann*) Vagedesa je bil dodeljen 1. tankovski diviziji v sestavi XXXIX. tankovskega korpusa 9. nemške armade, ki je bila v armadni skupini Center.²¹ V začetku je bil, glede na začetno nemško doktrino uporabe jurišnih topov, uporabljen predvsem za podporo pehotnim napadom na pomembnih sektorjih in za zagotavljanje protitankovske podpore v obrambi. Ker se je predvsem v tej zadnji vlogi 667. divizion posebej izkazal, je bil premeščen na strateško pomemben odsek bojišča, k mestu Rževo, 230 kilometrov vzhodno od Moskve. Tam se je poleti 1942 začela sovjetska ofenziva, ki je imela za cilj ponovno zasedbo Rževa in uničenje velike izbokline v frontni liniji. Ta del bojišča je kmalu dobil ime »Rževska mesoreznica«.

Vodnik Primožic je bil že po nekaj tednih na fronti odlikovan z železnim križcem 2. stopnje (dobil ga je 18. avgusta 1942). Mnogi odlikovanje z železnim križcem istovetijo z nacistično vladavino in Hitlerjem, vendar je to odlikovanje precej starejše.

Železni križec je ustanovil pruski kralj Friderik Viljem III. Pruski (1770–1840) leta 1813, ko je stopil na čelo narodnega upora proti Francozom. Prusija je v tem času imela kar nekaj redov in odlikovanj, vendar so bila ta strogo ločena med častniki, po večini plemiškega rodu, ter podčastniki in navadnimi vojaki. Kralj Friderik Viljem III. pa je potreboval odlikovanje, ki bi bilo dosegljivo vsem, ne glede na čin ali socialno poreklo; še ena poteza v združevanju pruskega in širše nemškega naroda v osvobodilni vojni proti Francozom. Še več, kot je mogoče videti iz statuta železnega križa, je kralj celo začasno ukinitel podeljevanje drugih vojaških odlikovanj; vsa odlikovanja je zamenjal železni križ, pravo ljudsko, vsem dostopno odlikovanje. V tistem času je bilo železo visoko cenjeno kot gonilna sila vojne za osvoboditev. Da bi zbrali sredstva za vojsko, so namreč mnogi plemenitaši in premožni meščani darovali svoje dragulje in zlato ter v zameno dobili železne prstane z napisom »dal sem zlato za železo«. Zlato je v tistem času dobilo prizvok dekadentne kovine, po železu pa je dobilo ime najznamenitejše nemško odlikovanje – železni križ.²²

Odlikovanje je imelo črno lakirano železno jedro v obliki templjarskega križa, ki je bilo vstavljeno v srebrni okvir. Prva stran je bila gladka, na zadnji strani pa je bila kraljevska krona z inicialkami FW in letnico 1813 (prva stopnja je zadnja stran imela gladko). Ta je bil ustanovljen v treh stopnjah; najnižja, 2. stop-

nja se je nosila na podolgovatem traku v gumbnici, 1. stopnja se je z iglo na zadnji strani pripenjala na prsi, veliki križ, ki je bil večji od prejšnjih dveh, pa se je nosil na traku okoli vratu. Ta se je podeljeval le »za zmago v odločilni bitki, po kateri je moral sovražnik zapustiti svoje položaje, ali pa za zavzetje pomembne trdnjave oziroma uspešno obrambo pomembne trdnjave, tako da ta ne bo padla v sovražnikove roke; zgolj poveljujočim častnikom«.²³ Najprej je bilo treba dobiti najnižjo, 2. stopnjo, šele potem je bil lahko nekdo odlikovan s 1. stopnjo tega odlikovanja. Po končanih vojnah proti Napoleonu so železni križec nehali podeljevati.

Vendar je bilo to odlikovanje obnovljeno v vojni proti Franciji leta 1871 in v prvi svetovni vojni; v tej se je železni križec 2. stopnje podeljeval množično, saj ga je dobilo kar pet milijonov nemških vojakov; z drugimi besedami, železni križec je na prsih nosil vsak tretji nemški vojak. Veliki križ pa je dobila le peščica najvišjih vojskovodij. Križec je ostal iste oblike, le na prvi strani so zdaj prišle inicialke vladarja in letnica 1970 oziroma 1914.

Ob začetku druge svetovne vojne vodja nemškega rajha Adolf Hitler (1889–1945) ni mogel drugače, kot da je ponovno obudil to znamenito odlikovanje, in sicer takoj prvi dan vojne, 1. septembra 1939. Podoba odlikovanja se je nekoliko spremenila; na prvo stran sta prišla kljukasti križ in letnica 1939, z zadnje strani pa so izginile kraljevska krona in inicialki, ostala je le letnica 1813. Tudi železni križec se ni več podeljeval za vojne zasluge zunaj bojnega polja, ampak samo za »za izjemno službo in hrabrost pred sovražnikom«. Hitler je ugotovil, da je med 1. stopnjo železnega križa in velikim križem prevelik razkorak, zato je ustanovil vmesno stopnjo; viteški križ železnega križa, ki se je podeljeval »za izjemno hrabrostno dejanje ali izjemen uspeh v vodenju enot, ki sta odločala o uspehu bitke«.²⁴ Junija 1940 pa je dodal še viteški križ železnega križa s hrastovim listjem, za katerega so bili potrebni še bolj izjemni uspehi oziroma hrabrost.

Viteški križec železnega križa je bilo prestižno in visoko zaželeno odlikovanje. Med drugo svetovno vojno je Hitler podelil okoli 7.250 viteških križcev (število se nekoliko spreminja zaradi zadnjih kaotičnih dni vojne), od tega so jih le 1.422 dobili podčastniki (eden od njih je bil Primožic). Drugače pa sta 502 odlikovanji bili podeljeni generalom, 1.660 višjim častnikom, 3.413 nižjim častnikom in 245 navadnim vojakom, ki so prav tako imeli možnost priboriti si to odlikovanje. Nosilci viteških križcev so bili junaki, slavilo jih je malo in veliko, o njih so pisali časopisi, tiskale so se razglednice, ki so jih podpisovali svojim oboževalcem, vabljeni so bili na sprejeme in podobno. Pogosto so jih tudi potegnili s fronte, da

²¹ 667. divizion napadalnih topov: <https://www.axishistory.com/various/153-germany-heer/heer-other-units/3406-sturmgeschuetz-abteilungen-300-to-667> (19. 9. 2020).

²² Wernitz, *The Iron Cross*, str. 60.

²³ Prav tam, str. 72.

²⁴ Williamson, *Knights*, str. 67.

Viteški križec železnega križca s hrastovim listjem
(<https://de.todocoleccion.net/militaria-medailen/eichenlaub-ritterkreuz>).

bi lahko svoje dragocene izkušnje v raznih častniških in podčastniških šolah predajali novim generacijam potencialnih junakov, podčastniki pa so bili pogosto povišani v častniške čine.²⁵

Viteški križec železnega križca s hrastovim listjem je dobilo precej manj vojakov, le 872 jih je bilo podeljenih. V vsej nemški armadi pa je bilo le 35 podčastnikov s tem odlikovanjem; Hugo Primožic je bil sploh prvi podčastnik, ki ga je dobil.²⁶

Omeniti je treba, da so bile pozneje ustanovljene še tri stopnje viteškega križca, kajti junake je bilo treba ves čas ustrezno odlikovati, a je odlikovanj zmanjkalo. Zato je Hitler julija 1941 ustanovil še viteški križec železnega križca s hrastovim listjem in meči, ki je bil podeljen le 159-krat, od tega le enemu podčastniku (to pa ni bil Primožic, ampak lovski pilot višji vodnik Leopold Steinbatz (1918–1942)), ter viteški križec železnega križca s hrastovim listjem, meči in diamanti, ki je bil podeljen le 27-krat. Decembra 1944 je Hitler ustanovil še eno stopnjo tega odlikovanja, viteški križec železnega križca z zlatim hrastovim listjem, meči in diamanti, ki ga je dobil le en sam vojak, pilot strmoglavca štuke, polkovnik Hans Ulrich Rudel (1916–1982).²⁷

Trenutki Primožiceve slave

Vrnimo se k podčastniku Hugu Primožicu na vzhodno fronto. Tam je bil 1. septembra 1942 povišan v višjega štabnega vodnika (*Oberwachtmeister*) in se udeležil prvih bojev, kjer se je kmalu izkazal. Tako je bil 16. septembra 1942 odlikovan z železnim križcem 1. stopnje. V predlogu za njegovo odlikovanje piše: »*Wachtmeister Primožic je med sovražnikovo ofenzivo dan za dnem uničeval tanke. Četrtega dne je moral kriti bok svoje divizije, toda tisti dan je že izstrelil svojo zadnjo granato ... Moral se je umakniti, da ga ne bi zajeli v obroč ... Tam je bil še en StuG [napadalni*

top], imobiliziran, in medtem ko so se Rusi približevali, je Primožic izstopil iz svojega oklepnika, da je povezal obe vozili in ju odpeljal nazaj na lastne položaje [...]» Primožicu je uspelo onesposobljeni oklepnik privezati z jekleno vrvo, medtem pa je moral s strojnico odbijati napade ruske pehote.²⁸

Se preden so Primožicu na prsi pripeli železni križec 1. stopnje, je prišel njegov veliki dan, 15. september 1942. Ta dan so Rusi sprožili velik napad pehote in tankov ravno na odseku, kjer je bil Primožicev 667. divizion jurišnih topov. Primožicev in se dva druga jurišna topova so se odpeljali naprej, da bi se spoprijeli z napadajočim sovražnikom. Ker so spretno manevrirali in nenehno menjavali položaje, jih Rusom ni uspelo uničiti. Končno je bil ruski napad ustavljen, Primožic sam pa je s svojim jurišnim topom uničil 24 ruskih tankov, od tega 17 v eni sami uri, za kar je bil že čez tri dni odlikovan z viteškim križcem železnega križca. Navadno je od predloga do same podelitve odlikovanja minilo več časa, lahko tudi nekaj tednov, v tem primeru pa se zdi, da je bilo dejanje podčastnika Primožica nekaj tako izjemnega, da so bile vse potrebne potrditve okoli visokega odlikovanja opravljene v trenutku. *Karawanken Bote* je takole opisal Primožicevo pričevanje o tem boju 15. septembra 1942: »*Sovjeti so bili, kakor običajno, obstreljevali z najtežjim topništvom tisto mesto, kjer so nameravali predor. Tako tudi ta dan, 15. septembra. Skozi 22 1/2 ur trajajoči pehotni ogenj je močno pritiskal na našo pehoto. Tu so že tudi prodirali sovjetski oklopnjaki. Od naše baterije sta bila še dva (jurišna) topa pripravna za boj. Zdaj je šlo za to, zadržati ta naval Sovjetov. Tudi pri našem položaju so bili sovjetski oklopnjaki že prodrli in strašno topniško obstreljevanje nas je bilo prisililo, da se krijemo in poskrili smo se bili v granatnih in bombnih lijakih itd. Sedaj smo pa po najkrajši poti stekli k topu. Tu so se tudi že peljali sovjetski oklopnjaki mimo nas. Dvema težkima oklopnjakoma je uspelo, da sta se potisnila tik do železnice. Ravno sta hotela prepeljati se preko železnice, kar bi imelo za posledico, da bi bila moja divizija obkoljena. Hitro sem posegel vmes in posrečilo se mi je uničiti prvi oklopnjaški bojni voz. Drugega je oviral železniški prehod, da bi se peljal dalje. In tako tudi on ni mogel uiti gotovi smrti. Nek nadaljnji oklopnjak se je bil čisto blizu pred nami peljal mimo in je bil takoj odpravljen s prvim strelom. Nato so prišli najbližji oklopnjaki in nas obstreljevali od leve strani. Moj vozač je samostojno naglo obrnil top na levo in nam s tem rešil življenje. Zdaj nam je zelo trda predla. Odstrelili smo en oklopnjak za drugim na najkrajšo daljavo 100 do 150 metrov. Po uničenju teh oklopnjakov nam je sporočil nek Leutnant (poročnik, op. p.) pehote, da prihajajo še nadaljnji oklopnjaki. Peljali smo se jim nasproti in prišli na nek majhen grič, ki je bil zarašen z ruševjem; tukaj smo videli, da prihaja proti nam 40 do 60 sovražnih oklop-*

²⁵ Williamson, *Knights*, str. 142–149; prim. Bowen, *Prussian and German Iron Cross*.

²⁶ Prav tam.

²⁷ Več o doživetjih Hansa Ulricha Rudla je mogoče prebrati v njegovi knjigi (Rudel, *Stuka Pilot*).

²⁸ Hugo Primožic: https://military.wikia.org/wiki/Hugo_Primozic (16. 9. 2020).

njakov. Ta dan smo imeli opravka z elitno četo, 'Stalinovim zborom oklopnjakov'. Drugi (jurišni) top se je na žalost le malo časa mogel udeležiti boja proti oklopnjakom, ker je izpadel radi poškodb. Tako sem se moral jaz sam bojevati proti oklopnjakom. Streljali smo, kar je cev prenesla, in moje moštvo je storilo, kar je bilo v njegovi moči. Vedeli so: 'ali-ali', šlo je za tem, ali se vdaš ali pa zlomiš. Ko smo bili od te zadnje trume odstrelili nekako 12 oklopnjakov, se je naval za kratko dobo ustavil. To razdobje smo izkoristili, da smo se založili z municijo. Ko smo se zato peljali nazaj, je naša pehota že mislila, da se umikamo in da nas ne bo več nazaj. Treba je bilo marsikaj truda pojasniti pešcem, da se peljemo samo po municijo in da se bomo takoj zopet vrnili. Potem smo takoj zopet posegli v boj, in ko so pridržali novi vali oklopnjakov, smo odstrelili najbližje. Ko je napad zopet ponehal, sem se s pehoto dogovoril, da napravimo protinapad, in vodil ljudi. Tako nam je uspelo, da smo v eni uri uničili 17 večinoma težkih oklopnjakov. Na desnem krilu vdornega mesta pa so se držali še Sovjeti in jih je bilo treba na vsak način vreči ven. Peljal sem se k bojni postojanki polka in poročal. Oberst (polkovnik, op. p.) je bil zelo vesel, da je končno zvedel, kaj se godi spredaj. Javil sem mu, da tičijo na desni še sovražne skupine in da bi se tam na vsak način moral izvršiti nasprotni napad, šel sem peš k desnemu odseku pri vdornem mestu. In pešči so mi pripovedovali, da se skrivajo v ruševju še razni sovražni oklopnjaki. Dogovorili smo se glede načina izvedbe nasprotnega napada. Šel sem peš nazaj, pripeljal svoj top v mesto vdora in napadel s pehoto. Tako smo končno imeli odsek v naših rokah, in na veliko zasnovan sovjetski prodorni poskus je spodletel.«²⁹

23. septembra 1942 je štabni vodnik Hugo Primozic dobil še črno ranjeniško značko, saj je bil v bojih lahko ranjen. Črno ranjeniško značko so dobivali nemški vojaki za eno do dve rani, za tri do štiri rane, izgubo uda ali kakšno drugo težjo poškodbo so dobili srebrno ranjeniško značko, za pet ali več ran oziroma težko invalidnost pa je bila podeljena zlata ranjeniška značka.³⁰

Ob visokem odlikovanju je Primozic dobil še 21 dni dopusta. Ko se je vrnil, je bila po njegovih besedah »svinjarija zopet v teku«. Ruski napadi pri Rževu so se nadaljevali z nezmanjšano močjo in nemške enote so bile težke obrambne boje. Kljub težkim izgubam so bile nemške enote v obrambnih bojih uspešne; ruska ofenziva se je pozno jeseni izpela in na tem delu vzhodne fronte je ostal *status quo*. Vendar se je še pred koncem ofenzive Primozicev divizion zapletal v hude boje z ruskimi tanki oziroma kakor jih sam Primozic imenuje »oklopnjaki«.³¹

Novembra 1942 so začeli Rusi novo ofenzivo na izboklino pri Rževu. Enote ruske kalininske in za-

Leutnant Hugo PRIMOZIC

Fotografija Primozica, »Eichenlaubträgerja«, nosilca hrastovih listov z njegovim podpisom (iz zbirke avtorja).

hodne fronte naj bi obkrožile izboklino ter uničile močno nemško deveto armado v njej. Po drugi strani pa naj bi ta ofenziva vezala nemške enote na tem delu bojišča, tako da jih Rusi ne bi mogli premakniti na jug, kjer so Sovjeti prav tako načrtovali veliko ofenzivo. Vendar je bila operacija Mars popoln polom za sovjetske sile, ruski poveljnik front na vzhodu, ruski maršal Georgij Konstantinovič Žukov (1886–1974), je bil prisiljen sporočiti: »Zahodni fronti ni uspelo prebiti sovražnikove obrambe.«³²

Najhujši ruski napad na Ržev pod imenom operacija Mars se je začel 25. novembra. Za zaustavitev napada sovjetskih oklepnic enot so bili spet uporabljeni jurišni topovi in Oberwachtmeister Hugo Primozic je ponovno igral ključno vlogo v obrambi, saj je v enem samem dnevu uničil sedem tankov. Do konca decembra 1942 je število uničenih ruskih oklepnikov povečal na 60, za kar je bil 25. januarja 1943 kot prvi podčastnik v vsej nemški vojski odliko-

²⁹ *Karawanken Bote*, 26. 6. 1943, str. 5, »Njegov najbolj vroči dan bitke«.

³⁰ Angolia, *For Führer and Fatherland*, str. 259–263.

³¹ *Karawanken Bote*, 26. 6. 1943, str. 5, »Njegov najbolj vroči dan bitke«.

³² Bitka pri Rževu, operacija Mars: https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Mars (15. 9. 2020).

Fotografija s sprejema pri Hitlerju; Primožic s svojo posadko; pri obeh vojakih na desni se lepo vidi nemški križec v zlatu, ki ga nosita na prsih (Kärntner Volkszeitung, št. 73, str. 3).

van z viteškim križcem železnega križca s hrastovim listjem, njegova celotna posadka pa je bila odlikovana z nemškim križcem v zlatu; odlikovanjem, ki je bilo po rangi »napol poti« med železnim križcem 1. stopnje in viteškim križcem ter se je podeljevalo za »večkrat pokazan izjemen pogum ali večkratne izjemne zasluge pri vodenju vojaških enot«. ³³ Tudi to je bilo visoko odlikovanje, saj je v času druge svetovne vojne to odlikovanje dobilo le dobrih 16.800 pripadnikov nemške kopenske vojske. ³⁴

Hitler je Primožicu odlikovanje izročil osebno. O tem izjemnem dogodku je poročal tudi časopis *Karawanken Bote*: »Führer ga je pozval k sebi, da mu izroči Eichenlaub. Primožič je predlagal svojemu poveljniku, da bi smel vzeti vse moštvo s seboj, kar je bilo tudi odobreno. Veliko je bilo veselje vojakov, da jih bo sprejel Führer, in polet od Smolenska do Führerhauptquartiera je bil za vse doživetje. Razgovor pri Führerju je trajal pol ure. Primožic je dejal, da se je moštvo slino veselilo, ker mu je bilo usojeno tako dolgo biti pri Führerju. Ves oddelek je bil odlikovan z *Deutsches Kreuz in Gold* (nemški križec v zlatu). Ladekanonier je bil imenovan za Unteroffizierja. Primožič sam je bil zaradi hrabrosti pred sovražnikom povišan za Leutnanta.« ³⁵

Ob odlikovanju mu je firer Adolf Hitler poslal naslednjo brzojavko: »Hvaležno ocenjujoč Vaše junaško bojevanje v boju za bodočnost našega naroda Vam podelim kot 185. vojaku nemške oborožene sile hrastovo listje k viteškemu križcu železnega križca.« ³⁶

24. decembra 1942 je Primožic dobil še splošni napadalni znak, odlikovanje oziroma znak, ki so ga dobili pripadniki artilerije, inženircev, transportnih služb in drugi. Pogoj je bil »sodelovati v treh napadih v

treh različnih dneh, in sicer z orožjem v roki v prvi bojni črti«. ³⁷ Nenavadno je, da Primožic tega znaka ni dobil že prej, saj je tri bojne dni dotlej že zanesljivo zbral.

Hugo Primožic je bil hkrati povišan še v poročnika (*Leutnant*) in bil 1. februarja 1943 prestavljen v 2. motorizirani učni artilerijski polk. Njegova končna številka uničenih ruskih tankov se je ustavila pri 68, kar pa je dosegel v pičlih petih mesecih. Njegove izkušnje in znanje so bili predragoceni, da bi ga pustili na fronti, kjer bi najverjetneje slej ko prej padel. Do konca vojne je preživel v raznih šolskih enotah ter na tečajih izobraževal bodoče častnike in podčastnike. 16. aprila 1945, tik pred koncem vojne, je bil povišan v nadporočnika (*Oberleutnant*). Tik pred koncem vojne je bila iz šole za jurišne topove Burg (*Sturmgeschützschule Burg*) ustanovljena bojna skupina Burg, ki je bila poslana na zahodno fronto proti ameriškim enotam, vendar o bojih te enote ni podatkov.

Kronološka tabela povišanj Huga Primožica v nemški vojski ³⁸

časovno obdobje	čin
1. april 1935	desetnik (<i>Gefreiter</i>)
1. oktober 1936	naddesetnik (<i>Obergefreiter</i>)
1. oktober 1937	vodnik (<i>Unteroffizier</i>)
5. april 1940	štabni vodnik (<i>Wachtmeister</i>)
1. september 1942	višji štabni vodnik (<i>Oberwachtmeister</i>)
5. februar 1943	poročnik (<i>Leutnant</i>)
16. april 1945	nadporočnik (<i>Oberleutnant</i>)

Primožic na Gorenjskem

Ko je bil *Oberwachtmeister* Hugo Primožic kot prvi nemški podčastnik odlikovan s hrastovimi listi k viteškemu križcu, je čez noč postal prava medijska zvezda, eden največjih nemških junakov. Ker je bil postaven in fotogeničen, so se njegove slike pojavile v vseh nemških medijih. Revija *Signal* je njegovo sliko objavila na prvi strani.

Primožica so kot Slovence po očetu propagandno na veliko pograbili tudi nemški časopisi na Gorenjskem; ta je bila takrat del rajha. Zanimivo vprašanje, ki se poraja, je, koliko se je Primožic čutil Slovenca. Ne vemo, ali je oče v tistih kratkih obdobjih, ko je bil kot frontni vojak doma, malega Huberta kakor tudi sicer ostale otroke seznanil s slovenskim, maternim jezikom. Res pa je, da ne oče ne Hugo svojega priimka nista v celoti ponemčila. Sicer sta izpustila strešici na »ž« in »č«, nista pa ti dve črki zapisala v nemški obliki kot »zh« oziroma »sch«. Pravzaprav tega niso storili niti Hugovi otroci. ³⁹

³³ Michaelis, *Deutsche Kriegsauszeichnungen*, str. 29.

³⁴ Prav tam.

³⁵ *Karawanken Bote*, 26. 6. 1943, str. 5, »Nekaj doživljajev izmed mnogih«.

³⁶ Prav tam, »Führer je podelil Eichenlaub Hugonu Primožicu«.

³⁷ Michaelis, *Deutsche Kriegsauszeichnungen*, str. 76.

³⁸ Primožic, Hubert Georg »Hugo«: <https://www.tracesofwar.com/persons/30190/Primožic-Hubert-Georg-Hugo.htm> (16. 9. 2020).

³⁹ Prim. Traueranzeigen: <https://www.trauer36.de/traueranzeigen/ute-pooth> (19. 9. 2020).

Primozic na naslovnici znamenite nemške revije *Signal* (https://www.mymilitaria.it/liste_05/hugo_primozic.htm).

Poleti 1943 je Primozic obiskal rojstno mesto svojega očeta, Tržič, in uredništvo časopisa *Karawanken Bote*, ki je izhajal v Kranju in je bil pisan delno v nemščini delno v slovenščini. V svoji 50. številki z dne 26. junija 1943 se je na široko razpisal o Primozicevem obisku pod naslovom: »*Eichenlaubträger Primozic na Gorenjskem – njegov oče je bil doma v Neumarktlu. Manifestacije v vseh treh Kreisih Gorenjske.*«

Članek med drugim podrobneje predstavi celoten program Primozicevega obiska Gorenjske: »*Eichenlaubträger (nosilec hrastovih listov, op. p.) Lt. Primozic bo v nedeljo prišel v Neumarkt in nato v raznih dneh tedna obiskal vse tri gorenjske Kreise (okraje, op. p.). Gorenjsko prebivalstvo je ponosno na to, da vidi po Führerju odlikovanega vojaka v svoji sredi, čegar predniki so bili doma na Gorenjskem in čegar sorodniki še sedaj tam živijo. Gost pride v petek, 28. junija, v Klagenfurt. V nedeljo bo H. Primozic ob 10.30 uri prišel v Neumarkt, kjer nastopijo vse formacije, častni gosti, v Neumarktlu in okolici bivajoči sorodnik gosta in ostalo prebivalstvo pred mestno hišo, da ga pozdravijo. Ob 19.30 uri se vrši v strankinem prostoru 'Na skalci' javno zborovanje, na katerem bo pripovedoval imetnik Eichenlauba iz svojih doživetij v vojni. Ponedeljek bo prebil gost v Kreisu Krainburg [Kranj], kjer bo med drugim ob 19. uri govoril na manifestaciji v strankinem domu na Goethe-Platzu. V torek bo obiskal Kreis Stein [Kamnik], kjer se vrši ob 19. uri manifestacija na Adolf-Hitler-Platzu. Kreis Radmannsdorf [Radovljica] bo imel H. Primozica v gosteh v sredo, kjer bo ob 19. uri govoril na javnem zborovanju v Asslingu [Jesenice]. V četrtek bo imelo prebivalstvo Radmannsdorfa priliko videti in slišati gosta Gorenjske na javnem zborovanju v kinski dvorani.*«⁴⁰

Karawanken Bote je Primozicu posvetil celo stran, med drugim ga slavi kot »specialista v lovu na oklopnjake«. »Oberwachtmeistera Hugona Primozica imajo za 'specialista v lovu na oklopnjake'. S svojim napadnim topom je tekom nekaj mesecev odstrelil že več kot 60 boljševiških oklopnjakov. To nenavadno visoko število odstrelav je gotovo ponosni, na zunaj vidni uspeh nenavadnega vojaškega delovanja. Značilno je za odločnega, hladnokrvno preišljenega borca, kateri se je naučil svojega obrta, ki zna o pravem trenutku pravilno ravnati in izrabiti svojo 'šanso'. Ni pa odločilna. Odločilno je temveč tisto moško dejanje, ki se ne izraža vedno v zunanjem uspehu in ki izhaja odzivajoč se notranjemu povelju iz hrabrosti srca. K resnični hrabrosti spada tudi preudarnost, vprašanje o cilju sme odločitve. Kaj hočem doseči in lahko dosežem, če zapustim kritje, kaj morem uničiti ali rešiti pred nevarnostjo uničenja, predno me more poprej sovražnik uničiti? Tako hrabrost srca, ki nima s samo predrznostjo nič skupnega, ima le malokateri kot darilo usode. Večina jo je pridobila z vzgojo samega sebe kot najlepšo zmago nad lastno človeško slabostjo.

Primozic, kateri se je že v vojni na Zapadu najboljšie izkazal kot podčastnik, se je izkazal že v prvih mesecih vojne zoper Sovjete kot odličen mojster svojega orožja! Mojrskemu gospodarju zaupanega mu napadnega topa

Sprejem Primozica v Tržiču
(*Karawanken Bote*, 3. 7. 1943, str. 6).

⁴⁰ *Karawanken Bote*, 26. 6. 1943, str. 5, »Eichenlaubträger Primozic na Gorenjskem«.

Primozic v pogovoru s sorodniki
(*Karawanken Bote*, 3. 7. 1943, str. 6).

so bili kmalu dani najtežji in ob tem obenem najbolj častni nalogi. Večinoma je bil pri tem prepuščen popolnoma samemu sebi in svoji odločitvi. Tudi v trenutkih največje nevarnosti hladnokrvno in bliskovito delujoč je znal uporabiti svoj top vedno z največjim in resnično probijajočim učinkom. Mož hladnega preudarka in jeklene odločnosti, ki se je ob dani uri vzgledno obnesel tudi kot navaden vojak. Idealna slika podvodje, ki združuje v sebi kot posameznik, kot 'prednji' borec svojih tovarišev najboljše vojaške vrline. Tako se kažejo njegovi presenetljivi uspehi. Niso srečni 'slučajni zadetki'. Toda tu velja: Stalno srečo ima samo tisti, kdor zna. Sreča orožja pa se vrh tega smehlja samo hrabremu. Se v prejšnji svetovni vojni je bilo, kot znano, pridržano takratno najvišje odlikovanje za hrabrost — *pour le merite* — častnikom. Vojak iz moštva si je lahko pridobil samo zlato svetinjo za hrabrost. Nationalsocialistična nemška oborožena sila ni odpravila teh razlik samo na papirju. Podelitve Ritterkreuzev in sedaj Eichenlaubträger Oberwachtmeister Primozic dokazujejo, da ni zaprta pot do najvišje slave nobenemu hrabremu vojaku.⁴¹

52. številka časopisa *Karawanken Bote*, ki je izšla 3. julija 1943, je še podrobneje poročala o obisku »Eichelaubträgerja«, nosilca hrastovih listov, na Gorenjskem, kjer je bil skupaj s soprogo. Začetek svečanega sprejema je bil na Ljubelju. »Za tega hrabrega častnika doživetij polna vožnja preko ljubeljskega prelaza v spremstvu vodilnega gorenjskega Kreisleiterja, dr. Hochsteinerja, je pokazala Leutnantu Primozicu in njegovi soprogi vso lepoto Kranjske dežele.« Na Ljubelju so visokemu gostu izrekli dobrodošlico najvišji predstavniki tržiškega in radovljiskega okraja. V Tržiču pa je bil »sprejem, kot ni mogel biti lepši. Glavna cesta je bila vsa v zastavah. Številno zbrano prebivalstvo, postrojeni oddelki, navdušujoče koračnice, petje, ranjenci in dekleta BDM [Bund Deutscher Mädel, zveze nemških deklet, op. p.], ki so poklonile rože, vse to je bilo odraz veselja vsega mesta nad obiskom tako hrabrega in

pogumnega odlikovanega vojaka, čegar oče je nekoč živel v tem mestu.«⁴²

Vrstili so se pozdravni govori župana in ostalih lokalnih velikašev, Primozic pa se je zahvalil najprej županu, čigar pobuda je omogočila ta obisk. »Zmemrom sem si želel', tako je poudaril Leutnant Primozic, 'spoznati domovino mojega očeta. Sedaj jo poznam, in prisrčni sprejem je dokaz, da se lahko dobro počutim in se tudi bom dobro počutil v Neumarktlu in na Gorenjskem'.«⁴³

Zvečer je na slavnostnem sprejemu Primozic govoril o svojih doživetjih na fronti. Naslednji dan je bil na vrsti Kranj, kjer je bil program podoben; obisk »pokopališča junakov«, taborišča RAD [*Reichsarbeitsdienst*, Državna delovna služba, op. p.] v Predvoru ter strankinega doma v Kranju. In spet pozdravni govori, Primozic pa je »temperamentno, toda vkljub humorističnemu načinu govora zelo resno opisoval svoja doživetja, svoja svojstvena dejanja, ki so bila priznana s tem, da je najprej dobil Ritterkreuz, nato pa Eichenlaub«. Podobno je bilo tudi v Kamniku.⁴⁴

Na svojem obisku na Gorenjskem se je Primozic srečal tudi s svojimi sorodniki. Časopisi tega sicer ne omenjajo izrecno, vendar je v *Karawanken Bote* objavljena fotografija Primozica v pogovoru s sorodniki. Zanimivo bi bilo vedeti, v kakšnem jeziku so se pogovarjali.⁴⁵

Ob koncu vojne

Po tem obisku v Tržiču se je poročnik Hugo Primozic spet znašel v uniformi, v kateri je kot pripadnik bojne skupine Burg, ki je bila poslana na zahodno fronto proti ameriškim enotam, dočakal konec vojne. Zanimivo je, da o bojih te enote na zahodnem bojišču doslej ni moč najti nobenih podatkov. Dne 8. maja 1945 se je vojna za takrat že nadporočnika Huga Primozica končala; prišel je v ameriško ujetništvo, od koder pa je bil že 1. avgusta 1945 odpuščen. Po vojni je živel v Nemčiji in 18. marca 1996 se je v Fuldi izteklo njegovo življenje.⁴⁶ V tem kraju je tudi pokopan.

Zaključek

Vprašanje je, ali je Hugo Primozic še kdaj bil v Tržiču. Morda bi o tem lahko izvedeli več iz njegove zapuščine, če se je ta seveda ohranila. Sklepamo pa lahko, da očetovega rojstnega kraja Tržiča najverjetneje spričo novih oblasti in razmer v Jugoslaviji ni

⁴² *Karawanken Bote*, 3. 7. 1943, str. 6, »Leutnant Primozic na Gorenjskem«.

⁴³ Prav tam.

⁴⁴ Prav tam.

⁴⁵ Prav tam.

⁴⁶ Primozic, Hubert Georg »Hugo«: <https://www.tracesofwar.com/persons/30190/Primozic-Hubert-Georg-Hugo.htm> (16. 9. 2020).

⁴¹ Prav tam.

nikoli več obiskal. Prav tako ne vemo, ali je Hugo Primožic ohranil vsaj pisne stike s sorodniki, ki jih izrecno omenja *Karawanken Bote*. Bolj kot to pa se med faleristi in zbiratelji doma in na tujem postavlja vprašanje: kje so končala odlikovanja tega nemškega nosilca Ritterkreuza odlikovanja ... Morda pri njegovih ožjih sorodnikih v Nemčiji, saj se doslej še noben muzej ni pohvalil z njimi. Odgovorov na ta vprašanja še nimamo.

Zgodba Huga Primožica je zgodba nemškega vojaka, ki je v vojaški suknji sledil poti svojega očeta, Janeza Primožiča, doma iz Tržiča. Tovrstne zanimive družinske zgodbe očetov in sinov, če si izposodimo naslov Turgenjeva, pa so doslej le poredko obravnavane. Tudi v Tržiču jih je gotovo še precej.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana.

Župnijski arhiv (ŽA) Tržič, Matične knjige, RMK 1867–1888, PMK 1870–1907, MMK 1875–1893.

ČASOPISI

Das Kleine Blatt, 1944.

Gorenjski glas, 2019.

Karawanken Bote, 1943.

Kärntner Volkszeitung, 1943.

LITERATURA

Angolia, R. John: *For Führer and Fatherland, Military awards of the Third Reich*. San Jose, California: R. James Bender Publishing, 1989.

Bowen, Vernon E.: *The Prussian and German Iron Cross. Documentary and Ancillary Information*. Iron Cross Research Publications, 1986.

Michaelis, Rolf: *Deutsche Kriegsauszeichnungen 1939–1945. Heer, Waffen-SS, Polizei*. Berlin: Michaelis-Verlag, 2002.

Mohorič, Ivan: *Zgodovina obrti in industrije v Tržiču*. Ljubljana: Državna založba, 1957.

Rudel, Hans Ulrich: *Stuka Pilot*. Bantam, 1984.

Wernitz, Frank: *The Iron Cross 1813–1870–1914*. Wien: Verlag Militaria, 2016.

Williamson, Gordon: *Knights of the Iron Cross. A history 1939–1945*. London: Blandford Press, 1989.

SPLETNI VIRI

667. *divizion napadalnih topov*:

<https://www.axishistory.com/various/153-germany-heer/heer-other-units/3406-sturmgeschuetz-abteilungen-300-to-667>

Hugo Primožic

https://military.wikia.org/wiki/Hugo_Primožic

https://www.mymilitaria.it/liste_05/hugo_primožic.htm

<https://www.tracesofwar.com/persons/30190/Primožic-Hubert-Georg-Hugo.htm>

Ržev

https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Mars

Denkmal project: Backnang, Rems-Murr-Kreis, Baden Württemberg:

http://www.denkmalprojekt.org/2012/backnang_rems-murr-kreis_wk1_bawue.html

Traueranzeige

<https://www.trauer36.de/traueranzeige/ute-poth>

Viteški križec s brastovim listjem

<https://de.todocoleccion.net/militaria-medailen/eichenlaub-ritterkreuz>

Zakon od 11. aprila 1889, s katerim se uvaja [sic] nov vojni zakon

<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rsl&datum=18890304&seite=00000093>

S U M M A R Y

With roots from Tržič. Fragments about the German tank ace Hugo Primožic (1914–1996)

Slovenian historiography knows little about the German tank ace Hugo Primožic (1914–1996). The article at hand therefore seeks to shed light on his military career in the Second World War, as well as describe his origins, as his father, Janez Primožič, was born in Tržič in 1882. In 1902, Janez moved to Germany in search for work, married there, and assumed German citizenship. He lost his life in April 1918, fighting on the Western Front. The fourth of his five children, Hugo Primožic, joined the army in 1934 and became an artilleryman. On the outbreak of the Second World War, he joined the campaign against France as a non-commissioned officer and fought without any particular distinction. The turning point in his life came in 1941, when he volunteered into detachments that were debuting a new type of weapon – assault tanks. These were designed as armoured vehicles to provide close fire support for infantry by destroying bunkers and other fortified positions, and later also proved themselves as highly

efficient tank destroyers. After completing his training in the summer of 1942, Primozic was sent to the Eastern Front, where he soon distinguished himself. On 15 September 1942, he destroyed twenty-four Russian tanks in one day, for which he was awarded the Knight's Cross of the Iron Cross. When his list of destroyed tanks reached sixty by December that same year, he was the first non-commissioned officer in the Wehrmacht to be decorated with oak leaves and promoted to the rank of lieutenant. The new

hero was removed from the battlefield and spent the rest of the war transmitting his experiences to new assault tank crews at various military schools. In the summer of 1943, he visited Upper Carniola – Tržič, Kranj, Radovljica, and Kamnik – where he was praised as a hero. He also met with his relatives. What remains unclear is the language in which he communicated with them and the extent to which he still identified himself as a Slovene.